REȚINEREA SAU ARESTAREA ILEGALĂ – IMPLICAȚII JURIDICO-PENALE ȘI INGERINȚE ÎN RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI LA NIVEL NAȚIONAL

ILLEGAL DETENTION OR ARREST – LEGAL IMPLICATIONS AND INTERFERENCE WITH HUMAN RIGHTS AT NATIONAL LEVEL

Valeria URSU, masterand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The freedom of the person is one of the most important values, which has to be strictly protected in the case of the state interference and in the case of application of the force when restraining or arresting the person. The legislation of the Republic of Moldova has succeeded in establishing the needed restrictions in order to guarantee this freedom, through elaborating a series of legal acts, which are in accordance with the international standards. Moreover, the criminal law in this regard incriminates the deed of the persons empowered with the application of the restraint or arrest, by which they knowingly apply the respective measures under conditions of illegality. In this respect, the act of unlawful restraint or arrest inserted in the Criminal Code comes to ensure the necessity of respecting the right to the physical inviolability of the person who is subjected to the severe measure of intervention - deprivation of liberty.

Cuvinte-cheie*: libertatea persoanei, inviolabilitate personală, funcția coercitivă a statului, ingerințe, reținere și arestare ilegală, respectarea drepturilor persoanei.*

Secolul XXI ne-a impus libertatea sub toate formele sale. Putem afirma cu certitudine că libertatea nu reprezintă numai un corolar al tuturor aspirațiilor omenești, ci și un important nucleu al spiritualității omului fără de care acesta din urmă nu ar putea decât să accepte cu capul plecat exclamația lui Tacitus: *„O homines ad servitutem paratos”.*

Viziunea cu privire la libertate, după cum se va putea observa în următoarele rânduri, diferă în funcţie de modul de abordare al acestui subiect. Deşi într-o oarecare discordanţă, concepţiile filozofice şi concepţiile juridice cu privire la libertate au ca numitor comun concluzia universal valabilă că libertatea semnifică o lipsă a constrângerilor [1, p.2].

În context istoric, libertatea individului, definită ca existență ne-normată, a luat sfârșit odată cu democrația elenă, care nu a reușit, practic, să aplice sistemul politic propus de Aristotel, conform căruia, guvernarea să se realizeze prin rotație, astfel încât,,fiecare individ care supune, să devină la rândul său, supus” [2, p. 170].

Având în vedere faptul că reținerea, arestarea preventivă şi pedeapsa cu închisoarea sunt intervenții extrem de severe ale statului într-un drept funda-

mental, mecanismele folosite pentru aplicarea lor se bucură (sau ar trebuie sa se bucure) de prevederi legale extinse, dar, în același timp, limpezi, care să determine competența de intervenție și modalitățile de asigurare a respectării drepturilor persoanei reținute, arestate sau condamnate la pedeapsă privativă de libertate [2, p.6].

Aparent, în Republica Moldova reținerea este o măsură bine reglementată, iar garanțiile procesuale reflectă întru totul standardele internaționale aplicate în cazul restrictionării dreptului la libertate. La o privire mai atentă, această afirmație este doar parțial adevărată, mai ales în contextul analizei detaliate a tehnicilor aplicate și a procedurilor de operare în cazul acestei măsuri. Orice acțiune efectuată pe calea reținerii ar trebui să fie clară și standardizată: de la decizia de aplicare a acestei măsuri, la escortare, transportare și plasare în detenție [2, p.6-7].

Codul de procedură penală al Republicii Moldovanu poate reglementa în detaliu toate etapele aplicării reținerii, pentru a satisface cerințele CEDO privind legalitatea detenției preventive, de aceea au fost elaborate și adoptate pe parcursul anilor un șir de acte normative subordonate legii. Mai mult decât atât, conturarea unui cadru legislativ rigid și clar, care ar reglementa procedurile reținerii, arestării și specificul acestora reprezintă un prim pas în garantarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în contextul în care statul are ingerințe directe. În sistemul legal al măsurilor procesuale de constrângere, arestarea preventivă și reținerea ocupă locul central datorită gradului de intervenție în dreptul fundamental la libera circulație, fiind în esență măsuri privative de libertate. Astfel, potrivit art. 165 alin. (1) CPP al RM, constituie reținere privarea de libertate a persoanei pe o perioadă scurtă de timp, dar care nu depășește 72 de ore. În funcție de subiectul supus reținerii, de circumstanțele în care are loc sau de scopul aplicării acestei măsuri, legea stabilește termene maxime speciale de 24 ore (în cazul reținerii minorilor) și 6 ore (dacă reținerea se face cu scopul identificării persoanei).

Este necesar a sublinia că, reieșind din jurisprudența CtEDO (a se vedea, spre exemplu, Bendenoun v. France, § 47; Lauko v. Slovakia, §58; Ziliberberg v. Moldova, §34), contravenția poartă un caracter penal, iar persoana supusă măsurilor de constrângere contravenționale este subiect al acuzației în materie penală. Prin urmare, persoana reținută contravențional beneficiază de drepturile și garanțiile oferite de art. 6, par. 1 al CEDO, în egală măsură cu acuzatul reținut în cadrul procesului penal. Neexecutarea, în acest caz, a obligațiilor derivate din art. 6 par. 1 al CEDO poate constitui impediment al reținerii procesual-penale și, implicit, al desfășurării procesului penal în cauza dată. Fiind o măsură privativă de libertate, reținerea impune statului, în temeiul art. 5 și protocolului 4 art. 2 ale CEDO, obligația pozitivă de a stabili *garanții suficiente și eficiente în vederea protejării persoanei împotriva oricăror privări arbitrare de libertate*.

Din analiza detaliată a actelor normative care prevăd procedura de reținere, s-ar impune concluzia potrivit căreia decizia de reținere și punerea ei în aplicare propriu-zisă poate fi realizată de orice angajat al subdiviziunilor specializate ale Poliției, deși acesta ar putea sa nu aibă, conform statutului atribuit prin funcția ocupată, competență legată de prevenirea, investigarea, descoperirea infracțiunilor, menținerea ordinii publice, etc. Constituind o măsură privativă de libertate, reținerea pretinde în mod imperativ reglementarea prin lege, în mod expres și exhaustiv, a cercului de subiecți competenți să decidă aplicarea acesteia și, eventual, să o aplice. Temeiul acestei aserțiuni îl constituie chiar prevederile Constituției RM, care în art. 25 alin. (2) stabilește *inter alia* că reținerea este permisă numai în cazurile și în conformitate cu procedura prevăzută de lege. Prin prisma prevederilor speciale instituite în actele normative,subiecții investiți cu posibilitatea reținerii, au sarcina imperativă de a lua toate măsurile necesare pentru prevenirea, reprimarea și/sau investigarea ulterioară a faptei prejudiciabile, iar atât timp cât legea nu satisface criteriile de claritate, accesibilitate și previzibilitate, ea nu este compatibilă cu prevederile internaționale în această materie și cu reglementările internaționale în special.

În jurisprudența CtEDO se operează cu noțiunea rezonabilitatea suspiciunii sau motive verosimile de a se bănui că persoana în privința căreia ar putea fi luată decizia de reținere ar fi comis infracțiunea. Suficiența faptelor şi împrejurărilor se apreciază anume pentru această etapă şi nu solicită probe de natură să convingă observatorul independent de vinovăția persoanei sau într-o măsură suficientă să se poată decidă asupra condamnării acesteia. Convingerea intimă privind existența bănuielii rezonabile trebuie să se bazeze, însă, pe toate circumstanțele cauzei, iar în cazul reținerii neplanificate realizate de către poliție, pe conduita persoanei, pe împrejurările care dau temei să se considere că a fost comisă o infracțiune, pe materializarea exterioară a intențiilor subiectului care ar putea fi apreciate, din punct de vedere al legii, drept motiv de reținere [3, p. 18-19].

În mod evident, aşa precum stabileşte şi jurisprudența CtEDO, probele necesare pentru reținere nu trebuie să fie identice, după forța lor probantă, cu cele care justifică condamnarea. Cu toate acestea, fiecare probă luată separat, precum şi ansamblul lor (existent la momentul luării deciziei de reținere) trebuie să formeze în conştiința celui care decide reținerea de fapt şi, ulterior celui care aplică reținerea de drept, certitudinea că în faptele, atitudinea persoanei, natura şi împrejurările faptei prejudiciabile comise se regăseşte cel puțin unul din temeiurile prevăzute de lege pentru reținerea persoanei. Totuși, cea mai severă pârghie pe care statul și-a asumat-o în ceea ce privește contracararea fenomenului ilegalității la etapa de reținere sau arestare este preluarea în anul 2003, odată cu adoptarea Codului Penal al Republicii Moldova , la capitolul Infracțiuni contra justiției, a articolului 308 cu denumirea de Reținerea sau arestarea ilegală, prevederile căruia vin să

incrimineze fapta prin care subiecții infracțiunii urmează să răspundă penal în două situații: reținerea ilegală și arestarea ilegală. Prin „ilegalitate", în sensul care ne interesează, urmează a se înțelege fapta, care, evident, încalcă temeiurile și ordinea stabilită prin lege a aplicării măsurilor de constrângere procesual penală. Este important a evidenția și faptul că pentru recunoașterea reținerii, ca fiind legale, nu este suficientă doar prezența temeiurilor prevăzute de art. 166 CPP al RM. Legea mai necesită corelarea temeiurilor obligatorii ale reținerii cu motivele acestei acțiuni.

Este absolut firesc ca legislația penală să incrimineze într-un capitol separat fapte prejudiciabile care atentează direct la buna-desfășurare a activității în sectorul justiției. Importantă pentru prezenta cercetare este analiza practică a incriminării infracțiunii de reținere sau arestare ilegală, sub aspectul aplicabilității normei date situațiilor de caz care se petrec în realitatea obiectivă a Republicii Moldova.

Studiul aprofundat al practicii judiciare în acest sens, ne-a permis să constatăm că în Republica Moldova, numărul hotărârilor emise de instanțele naționale în temeiul art. 308 CP al RM (corespunzător art. 192 din Codul penal din 1961) este unul semnificativ redus, adică s-au identificat pentru perioada anilor 1986 - 2019:

- în Curtea Supremă de Justiție - 5 decizii (în perioada anilor 1986 – 2006);
- în curțile de apel – 0 decizii;
- în instanțele de fond – 0 hotărâri;

În alt context, într-un raport [4, p. 14] publicat la începutul anului 2017 de către Procuratura Generală, s-a atestat o creștere a nivelului infracționalității în domeniul crimelor contra justiției, cu 13,08%, adică 71 cazuri. În același raport, la finele anului 2016 a fost înregistrat un număr de 614 cauze care se referă la infracțiuni în domeniul justiției, ceea ce constituie 1,47% din numărul total al infracțiunilor comise în acest an.

Pentru început, vom supune analizei *Hotărârea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a articolului 307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor), (Sesizarea nr. 155g/2016)* [5, p. 1] prin care Curtea a constatat în pct. 49 că „dimensiunea independenței judecătorilor este trasată și în Avizul nr. 1(2001) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni al Consiliului Europei (CCJE), potrivit căruia, în exercitarea atribuţiilor sale, judecătorul nu este angajatul nimănui; acesta este deţinătorul unei funcţii de stat. El este astfel în slujba legii şi este răspunzător numai în faţa acesteia. Faptul că judecătorul care soluţionează un caz nu acţionează conform unor dispoziţii sau instrucţiuni venite de la o altă persoană, din afara sau din interiorul sistemului judecătoresc, este unul care nu trebuie demonstrat." În continuarea celor expuse, în

pct. 63, Curtea menţionează că, deoarece într-o societate democratică judecătorul nu poate fi la adăpostul unei imunităţi absolute, se reliefează problema condiţiilor şi modalităţilor de angajare a răspunderii judecătorului. Astfel, trebuie remarcat faptul că, deși standardele europene permit judecătorilor să fie trași la răspundere penală în exercitarea funcțiilor lor judiciare, pragul este destul de înalt.

Anume din aceste constatări ale Curții, rezidă că incriminarea în cazul unui judecător a infracțiunii de arestare ilegală conform alin. (2) al art. 308 din CP al RM va crea destul de multe dificultăți în ceea ce privește demonstrarea vinovăției și implicarea directă a acestuia la săvârșirea infracțiunii, or condiția *bunei-ştiinţe* pe care o cere acest alineat, indică că subiectul urmează să conștientizeze și să dorească realizarea reținerii anume în lipsa temeiurilor necesare, în lipsa unei cauze penale intentate etc.

Din acest considerent, conștientizarea încălcării normelor procesuale, de exemplu, în forma neexplicării intenționate a drepturilor în situația prezenței temeiurilor legale necesare reținerii, nu formează componența de infracțiune, prevăzută de art. 308, alin. (1) CP al RM.

Mai mult decât atât, Curtea reține în pct. 64 al aceleiași Hotărâri, că potrivit Recomandării CM/Rec(2010):12, *„Nu poate fi antrenată răspunderea penală a unui judecător pentru modul de interpretare a legii, apreciere a faptelor sau evaluare a probelor, cu excepţia cazurilor de rea-credinţă. [...]”.* Astfel, Curtea stabilește că simpla interpretare a legii, stabilire a faptelor sau apreciere a probelor de către judecători pentru a soluționa cauzele nu trebuie să genereze răspunderea civilă, penală sau disciplinară, chiar și în caz de neglijență ordinară. Judecătorii trebuie să aibă libertate neîngrădită pentru a soluționa cauzele imparțial, potrivit propriei lor convingeri și interpretări a faptelor, precum și în conformitate cu legea aplicabilă. Răspunderea civilă (sau penală) poate limita discreția unui judecător de a interpreta și de a aplica legea. Prin urmare, răspunderea judecătorilor nu trebuie să se extindă asupra interpretării legale pe care o adoptă în procesul de examinare judiciară. Doar erorile săvârșite în mod intenționat, cu abuzul deliberat sau, fără îndoială, cu neglijență repetată sau gravă ar trebui să se soldeze cu acțiuni disciplinare și sancțiuni, răspundere penală sau răspundere civilă (s.n). Curtea mai reține că, deși există un anumit element de discreție la interpretarea legilor, stabilirea faptelor și aprecierea probelor, intima convingere a judecătorului urmează să opereze în limita cadrului legal. Intima convingere a judecătorului în luarea unei decizii nu are sensul unei simple opinii subiective a judecătorului, ci acela al certitudinii dobândite de acesta în mod obiectiv, pe bază de probe indubitabile. Un alt act de o deosebită importanță pentru aplicarea și interpretarea normelor cu privire la reținerea și arestarea ilegală este *Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova despre aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei de procedură penală privind ares-*

tarea preventivă şi arestarea la domiciliu din 15 aprilie 2013, prin care Curtea a statuat rigori procesuale de care urmează să se ghideze instanțele naționale de toate nivelurile în aplicarea legii procesuale în cazul arestării preventive, inclusiv arestului la domiciliu.

Sub acest aspect, Curtea analizează și argumentează în detaliu condițiile aplicării arestului, specificând de exemplu în pct. 5 că una din condiții o prezintă existența bănuielii rezonabile. Bănuiala rezonabilă presupune existenţa faptelor sau a informaţiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut săvârşi infracţiunea. Faptul că o bănuială este presupusă cu bună-credinţă nu este suficient (hot. Muşuc v. Moldova, 6 noiembrie 2007, § 31). Ceea ce poate fi considerat „rezonabil" depinde de toate circumstanţele cauzei (hot. Fox, Campbell şi Hartley c. Regatului Unit, 30 august 1990, § 32). Faptele care dau naştere suspiciunii nu trebuie să fie suficiente pentru a justifica o condamnare, şi nici chiar pentru înaintarea învinuirii, ceea ce reprezintă următorul pas al procesului penal (hot. Brogan ş.a. c. Regatului Unit, 29 noiembrie 1988, § 53). Prin urmare, examinând dacă există o bănuială rezonabilă, judecătorul de instrucţie va verifica doar dacă există probe care ar convinge un observator obiectiv că persoana ar fi putut săvârşi infracţiunea, şi nu dacă persoana este vinovată de comiterea infracţiunii [6, p.5].

Prin urmare, arestarea persoanei în lipsa unei bănuieli rezonabile despre faptul că aceasta a comis o infracțiune poate fi egalată cu arestarea neântemeiată, este considerată un abuz și urmează a fi pedepsită conform legislației penale, dacă a fost autorizată sau dispusă cu bună-știință. Mai mult decât atât, în Hotărârea din 15 aprilie, 2013 Curtea statuează că existenţa unei bănuieli rezonabile nu este suficientă pentru arestare. Art. 5 alin.(1) lit. c) din Convenţie mai cere existenţa motivelor „temeinice ale necesităţii de a-l împiedica [persoana] să săvâşească o infracţiune sau să fugă după săvârşirea acesteia". Interpretând această prevedere, se disting patru riscuri (temeiuri) care pot justifica arestarea:

- riscul eschivării;
- riscul de a împiedica buna desfăşurare a justiţiei;
- prevenirea săvârşirii de către persoană a unei noi infracţiuni; şi
- riscul că punerea în libertate a persoanei va cauza dezordine publică;

Prin interpretarea *ad literam* a acestor temeiuri care pot justifica arestarea, constatăm că lipsa măcar a unuia dintre aceste riscuri face arestarea să devină ilegală, în contextul în care nu există nici o justificare a limitării libertății persoanei și persoana urmează a fi pusă în libertate în virtutea art. 5 alin. (3) din CEDO.

Una din cele mai plauzibile prevederi pe care Curtea le-a statuat în Hotărârea sa, se referă la faptul că *„Chiar dacă procurorul a dovedit existenţa bănuielii rezonabile că persoana a săvârşit o infracţiune care justifică aplicarea arestului şi, cel puţin existenţa unuia din cele patru riscuri, menţionate în pct. 6) al prezentei*

Hotărâri, demersul de aplicare a arestului urmează a fi respins dacă procurorul nu dovedeşte că măsurile preventive mai uşoare decât arestul stipulate în art. 175 alin.(3) Cod de procedură penală, nu pot înlătura riscurile invocate." Reiterăm deci în acest context că măsurile preventive privative de libertate cum ar fi arestul și arestul la domiciliu urmează a fi aplicate cu titlu de excepție, în ultimă instanță de către organele competente, cu maximă atenție și diligență, temeinic și cu respectarea garanțiilor și libertăților fundamentale ale omului. O altă mențiune demnă de apreciere pe care o face Curtea în hotărîre se referă la necesitatea motivării încheierii privind aplicarea arestului, astfel menționând că: „Instanţele judecătoreşti, la adoptarea unei hotărâri motivate, trebuie să conştientizeze faptul că prin aceasta le demonstrează părţilor la proces că acestea au fost ascultate. Mai mult ca atât, o decizie motivată le acordă părţilor posibilitatea contestării acesteia, precum şi posibilitatea reformării deciziei de către instanţa de recurs, or, prin pronunţarea unei decizii motivate, se asigură examinarea publică a administrării justiţiei. Motivele pe care se bazează instanţele judecătoreşti în deciziile sale privind plasarea bănuitului/învinuitului în arest sau prelungirea arestării nu pot fi limitate la parafrazarea temeiurilor prevăzute de Codul de procedură penală, fără a se explica cum se aplică acestea în cauza concretă. Nu reprezintă o încheiere motivată de arestare încheierea care nu face referire la materialele care susţin concluzia judecătorului şi în care nu sunt combătute argumentele apărării care pledează împotriva arestării. Motivarea pentru luarea măsurilor preventive trebuie să fie făcută în aşa fel încât să nu lase de înţeles persoanei vizate sau unui terţ că judecătorul are certitudinea vinovăţiei celui aflat încă în cursul procesului."

Punctul 69 din aceeași hotărâre oferă spre final un instrument pentru situațiile în care se constată încălcări ale legalității sau ale drepturilor omului, concluzionând: *„Dacă în rezultatul examinării demersurilor privind arestarea preventivă, arestarea la domiciliu, judecătorul de instrucţie sau completul de judecată constată încălcări ale legalităţii sau ale drepturilor omului (s.n), prevăzute de lege, odată cu adoptarea hotărârii, conform prevederilor art. 218 CPP, va emite şi o <u>încheiere interlocutorie</u> (s.n), prin care aceste fapte vor fi aduse la cunoştinţa organelor respective, persoanelor cu funcţii de răspundere şi procurorului. În termen de cel mult o lună, instanţa de judecată va fi informată despre rezultatele soluţionării faptelor expuse în încheierea interlocutorie."*

Sub acest pretext, prezintă interes ipoteza în care această sesizare făcută prin încheiere interlocutorie poate servi drept temei pentru declanșarea urmăririi penale în privința subiecților implicați, în cazul în care faptele lor constituie componențe de infracțiune? Mai mult decât atât, poate oare instanța ierarhic superioară să constate și să sesizeze unele încălcări ale legalități sau ale drepturilor omului comise de judecătorii de instrucție sau de completele de judecată din instanțele ierarhic inferioare?!

Încă un moment foarte important la care urmează să se atragă o atenție deosebită atunci cînd vorbim despre răspunderea penală a judecătorilor în contextul arestării ilegale este Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor nr. 178 din 25.07.2014 care indică în articolul 4. Abaterile disciplinare, în special alin. (1) lit. b) , c) , i) și p) care creează o limită foarte subtilă între posibilitatea în care Colegiul Disciplinar ar putea aplica o sancțiune disciplinară și eventualitatea că aceasta reprezintă componență de infracțiune în sensul articolelor 307 sau 308 din CP al RM.

În una din deciziile [7, p.5] pronunțate de Curtea Supremă de Justiție, constatăm că prim-adjunctul Procurorului General a declarat recurs în anulare împotriva sentinței pronunțată de judecătoria sectorului Buiucani prin care au fost achitați Negru G. și Uglea N pe motivul nedovedirii participării lor la comiterea infracțiunii și lipsei în acțiunile lor a componenței infracțiunilor incriminate. *În fapt, inculpații au fost învinuiți de faptul că l-au reținut ca bănuit în furturi de apartamente pe Soldatenco G, conducându-l la CPS Buiucani unde în biroul 41 au aplicat față de el forță fizică și l-au impus să-și recunoască vinovăția și fără a fi întocmit un proces verbal cu privire la reținere, l-au reținut ilegal, astfel fapta urma să fie încadrată în alin. (3) art. 192 al Codului penal din 1961, și anume Reținerea sau aducerea ilegală cu bună-știință.* Menționăm în acest sens că prin intermediul recursului în anulare depus de prim-adjunctului Procurorului General, a fost casată decizia instanței de apel cu remiterea dosarului la rejudecare în ordine de apel într-un alt complet de judecată. Constatăm aici că una din căile prin care se poate obține satisfacția efectivă și echitabilă după epuizarea căilor de atac ordinare este anume recursul în anulare ca și cale extraordinară de atac în procesul penal.

O situație similară celei enunțate *supra,* în speță se regăsește în decizia CSJ [8, p. 1] unde instanța a constatat că inculpata Cernavca V., fiind persoană cu funcție de răspundere a depășit în mod vădit limitele drepturilor și atribuțiilor acordate prin lege, care au cauzat daune în proporții considerabile drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice, însoțite de aplicarea violenței, precum și reținerea ilegală cu bună-știință de către o persoană care efectuează urmărirea penală.

În concluzie, se poate menționa că actualmente, când jurisprudența CtEDO a devenit parte a sistemului național, avînd prioritate asupra normelor interne, cunoașterea suficientă a poziției instanței internaționale referitor la diferite probleme juridice este determinantă la pronunțarea unor hotărîri legale și echitabile. Curtea apreciază negativ utilizarea în exclusivitate a unor temeiuri formale sau citarea unor texte de lege la emiterea hotărîrilor judecătorești de aplicare a arestării. Necesitatea concretizării temeiurilor de arestare este în funcție de durata aplicării măsurii date.

În scop de recomandare, reiterăm că la adoptarea hotărârii privind aplicarea detenției, instanțele naționale urmează să aplice standardele impuse de Convenția Europeană a Drepturilor Omului: legalitatea detenției; existența unei bănuieli rezonabile; prezența unui risc; proporționalitatea, rezonabilitatea și necesitatea aplicării detenției și, în sfîrșit, posibilitatea aplicării măsurilor alternative detenției, iar argumentarea aplicării uneia din măsurile preventive trebuie să comporte implicații logico-juridice și obiective profunde.

Abrevieri:

CEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului
CP al RM – Codul penal al Republicii Moldova
CPP al RM - Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova
CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CSJ – Curtea Supremă de Justiție

Referințe bibliografice:

1. Petru Cruciu, HODOȘ, MIHEȚ & ASOCIAȚII. Conceptul de libertate din perspectiva măsurilor preventive și a prezumției de nevinovăție, în: https://www.juridice.ro/533759/conceptul-de-libertate-din-perspectiva-masurilor-preventive-si-a-prezumtiei-de-nevinovatie.html, (accesat la 26.09.2019).
2. Raport special privind situația persoanelor reținute și aflate în custodia poliției elaborat de Avocatul poporului / Fundația Soros Moldova, Chișinău 2019.
3. Anton P.Parlagi. „Antroponomia – instituționlizarea juridică a ființei umane", în Management intercultural 30:165-192.
4. Raport de activitate al Procuraturii Generale pentru anul 2016, publicat în 2017, disponibil online: www.procuratura.md
5. Hotărârea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a articolului 307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor), (Sesizarea nr. 155g/2016), disponibil la: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=612&l=ro
6. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova despre aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei de procedură penală privind arestarea preventivă şi arestarea la domiciliu din 15 aprilie 2013, disponibil la: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=48
7. Decizia Curții Supreme de Justiție (Colegiul Penal) din 30 mai 2000, în Dosarul nr. 1r/a-65/2000.
8. Decizia Curții Supreme Justiție (Colegiul Penal) din 3 mai 2006, în Dosarul 1ra-433/2006.